

Z neizprosno doslednostjo in jekleno besedo velikega umetnika je orisal Flaubert to usodo. Ustvaril je tipičen značaj, v katerem prevladuje egoistična fantazija, ki ne raste iz realnih nižin življenja v višavo, ampak je a priori odločen za padce. Ko mu je dal še časovno barvo, je hkrati pisal tudi obsodbo razmer, v katerih je zrastle Madame Bovary, obsodbo onega idealizma, ki se je, odcepljen od življenja, razraščal le še po ženskih institutih in v literaturi.

V okviru podaja Flaubert tudi sliko podeželskega življenja. Nikoli ne modruje, samo fakta navaja, a vsa premotrena pod kritično lečo njegovega razuma, ki hladnokrvno kaže vsemu konvencionalnemu šablonstvu in nezavednemu hinavstvu njega pravi obraz. Tu pripoveduje, kako so ljudje sebični, majhni in onemogli, kako je življenje spačeno v svojih religioznih, moralnih in gospodarskih idejah. Ali je povedal vso resnico, je seveda drugo vprašanje, kajti od resničnosti dejstev do resnice življenja je daljša pot, kot se sanja kritičnemu razumu.

Roman je na indeksu.

Dr. J. Šilc.

Andrej Rapè: **Mladini**. IV. zvezek s 14 slikami. 94 strani. — V. zvezek z dvema slikama. 88 strani. Ljubljana 1915. Izdalo in založilo »Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta« v Ljubljani. Natisnila Učiteljska tiskarna. Cena vsakemu zvezku 1 K.

Vsebinska teh Rapetovih zvezkov je prav mnogo vrstna: povesti, črtice iz življenja na kmetih, sličice iz otroškega življenja, orisi iz življenja narave.

Najbolj so mi všeč obrabci iz življenja otrok. (»Zaprta«, »Lojzek«, »Kaznovale so ga« v IV. zv., »Anica« v V. zv.). Pisani so povečini preprosto, dejanje je notranje resnično, le časih premalo enotno (Počitnice V. 41); pozna se neposredni stik z življenjem. Poučna tendenca ni preveč vsiljiva.

Iz istega razloga so dobre tudi slike iz kmetiškega življenja, kakor »Na semnju«, V. 12, zlasti pa »V konjskih vodah«, IV. 41 (Ali ni v tej povesti perioda na str. 43. preveč gramatično-retorična? Prehod med 1. in 2. poglavjem naj bi se jasneje premostil, drugače moti sedanjik v začetku 2. poglavja; podobno velja tudi za prehod do 1. pogl. v »Materi« IV. str. 2); črtica »Na jelena«, V. 69, pa nima dovolj enotnega dejanja in napravlja vtisk dolgovečnosti.

Božične in velikonočne povesti (»V božični noči«, IV. 13, »Krivčeva izpoved«, V. 1, »Ciganka«, V. 55) pa se mi ne zde posebno posrečene; dejanje ni dosti verjetno, življenje je v njih premalo, preveč pa solzave genljivosti. Iz zadnjih dveh razlogov mi tudi »Mati« (IV. 1), črtica iz sedanje strašne vojske, ni všeč. Čustva, ki se tu rišejo, so v primeri z življenjem, kot ga vidimo zdaj vsak dan, preplitva. Tudi črtice iz življenja narave mi v tej obliki niso všeč; preveč je v njih risanja in opisovanja, premalo jasnega dejanja; orisi so poleg tega preveč retorično-umetni. Zato se mi zdi prvo poglavje v črtici »Prezgodaj« (IV. 84) ponesrečeno, drugo pa prav dobro, ker je v njem naravni pojav izražen v dejanju (deček najde premrlo lastavico, ki je pomladi prezgodaj priletela k nam, in jo hoče rešiti, a je ne more). Tudi tam, kjer imajo te črtice obliko bajk, dejanje ni dovolj jasno, ker ga preveč prepregajo orisi.

Slog je v celoti dober, a ni vseskozi enako posrečen; tu in tam, posebno v orisih, bi bilo treba večje preprostosti, stilne umetnosti niso za mladino;

tudi stava besed ponekod (a redko!) ni povsem v redu (»Ječe srca in trepečejo«, stran 2). Vobče pa je način pripovedovanja primeren, v »Ciganki« (V, 55), ki pa je vsebinsko premalo verjetna, dosega skoroda umetniške učinke, in to ravno vsled preprostosti izražanja.

Ivan Grafenauer.

Časopis za zgodovino in narodopisje. 11. letnik (1914). Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Uredil Anton Kaspret. 80. Str. 185 in priloga. Tisk Cirilove tiskarne.

Pred nami leži 11. letnik te v zgodovinskem, narodopisnem in kulturnem oziru velezanimive revije. Da se društvo ni posvetilo zgolj zgodovini Slov. Štajerja, to priča baš letošnji letnik. — Prof. Ant. Kaspret objavlja obširno pismo Jurija Dalmatina, župnika škocijanskega (pri Turjaku), pisano l. 1589. Krištofu Turjaškemu, v katerem zagovarja svojega župljana Lukeža Verjanta (Viranta). — Dr. Metod Dolenc se bavi s pravosodstvom kostanjeviške opatiije (na Dolenjskem) v letih 1631–1655. Kot vir mu je služil urbar iz leta 1588. »Über die Herrschaft Landstraß«. — Dr. Jos. Gruden priobčuje važen fragment iz zgodovine ogrskih Slovencev: »Starine železnih in salajskih Slovencev«. Tu bodi pripomnjeno, da smo se do zdaj vse premalo zanimali za usodo ogrskih Slovencev. — Dr. Ljud. Pivko dokazuje v kratkem, a jedrnatem sestavku, da kralj Samo ni nikoli vladal Slovincem. — Dr. Jos. Glonar opisuje »Literarne odnošaje med štajerskimi Slovenci in Nemci v predmarčni dobi«. Gradivo je črpal iz pisem v literarni zapsučini R. G. Puffa. Zanima nas Puffovo prijateljstvo z Davorinom Trstenjakom in dejstvo, kako je on — Nемец — dobro poznal slovenske literarne razmere.

»Gradivo za krajevne kronike« (do zdaj Limbuš in cerkev sv. Jožefa pri Mariboru) bo lajšalo delo bodočim kronistom. — »Književna poročila« prinašajo ocene nekaterih strokovnih knjig, med temi Šleingerjeve »Slovenske bibliografije za l. 1907.–1912.« in Hartingerjeve »Hrvatsko-slovenske seljačke bune godine 1573.«, ki jo moramo upoštevati tudi mi Slovenci. — Prof. Fr. Kovačič je napisal iskren nekrolog † Tadiji Smičiklasu. — Zanima nas še priloga »Narodno blago ogrskih Slovencev«, ki ga je nabral Štefan Kúhar. Ne radi vsebine, ki je že precej znana, ampak radi jezika; zanimiva snov za filologa. Tu se vidi jako dobro, kako se je nebroj hrvatskih izrazov prav živo zajedlo v govoricu vzhodnih Slovencev. — Revija si je pridobila priznanje celo pri naših nemških sosedih, kar je umevno; kajti od svojega početka sèm ima v svojem krogu najboljše slovenske delavce. Kdorkoli se bo kdaj bavil z zgodovino Slovencev, nikakor ne bo smel prezreti te odlične smotre. Vsem slovenskim rodoljubom pa še posebno priporočamo »Poziv« društva na platnicah — za vsestransko gmotno in moralno podporo. Ant. Cvet.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Pravi člani in člani-dopisniki delujejo v treh razredih: u razredu historičko-filologičkom (predsednik dr. T. Maretić), filozofičko-juridičkom († preds. dr. Fr. pl. Marković), matematičko-prirodoslovnom (predsednik dr. G. Janeček); vsak razred pridno zbira gradivo za knjige. Iz Ljetopisa (1914) str. 63 nsl. razvidimo, da so za l. 1913. izdali ti trije razredi v okviru Akademije 20 knjig; in baš toliko jih je imelo biti izdanih za l. 1914.

Naslovi publikacij so pa sledeči: »Rada« (dozdaj so izšle že 203 knjige), »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena« (izšlo dozdaj 19 knjig), »Djela Jugosl. akademije« (dozdaj 24 knjig), »Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium« (dozdaj 36 knjig), »Starine« (dozdaj 34 knjig), »Stari pisci hrvatski« (do letos 23 knjig), »Codex diplom. regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« (doslej 11 knjig), »Riječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika«, urejuje dr. Tomo Maretić (izšlo doslej 32 zvezkov), »Prinosi za hrvatski pravopovjestni rječnik« (doslej 5 zvezkov), »Monumenta historico-juridica« (že 10 knjig); prav v zadnjem času je Akademija začela izdajati še dve novi publikaciji: »Prirodoslovna iztraživanja Hrvatske i Slavonije...« (izšel 1. zvezek) in pa: »Izvešća o raspravama matematičko-prirodoslovnoga razreda.« Zvezek 1. izšel januarja 1914. Končno izide še vsako leto »Ljetopis akademije«, doslej 28 letnikov. Torej enajstorico raznih zbornikov — v 20 in več knjigah — izdaja leto za letom Akademija; lahko se meri glede znanstvenega delovanja z vsako tako kulturno družbo na svetu. (Poleg Akademije deluje še Matica Hrv., ki izda vsako leto do 10 knjig.)

Pred seboj imam 201. in 203. knjigo »Rada«; napolnila sta ji s svojimi doneski hist.-filol. in filozof.-jur. razred. V 201. knjigi ima najprej besedo dr. Milan Šenoa: Doseljivanje tujinaca u Srijem (str. 1—13). Čudav svet ti je ta slavonski Srijem! Lepi, plodni kraji, a Sremec mestoma na svojih tleh ni več gospodar; mesto Ruma n. pr. ima nemški obč. zastop. Kakó je to prišlo? Pisatelj razmotriva dejstvo, kakó so se polagoma v sremsko županijo priseljevali Nemci, Madjari, Slovaki in Rusini, katerih je sedaj 16% ozir. 7%, 3% in 1%; priselilo se je sicer tudi nekaj drugih narodnosti na ta blagoslovljena tla (Čehi, Slovenci, Talijani, Rumuni in cigani), toda ti vsi skupaj tvorijo komaj 2% priseljencev. — Spis dr. Körblera »Latinske pjesme Luke D. Sorga i avstrijska censura godine 1847« str. 14—46 nas vodi doli v Dubrovnik; dubrovniško slovstvo je cvetelo že v 15. in 16. stol., in okoli l. 1800. še ni ovenelo, da, sinovi dubrov. patricijev so zlagali čisto pravilne »poslanice« celó v klasični latinščini. Tak patricij je bil Luka Sorgo (1776—1865). Ko je na starost hotel izdati svoje — latinske — poezije, mu je stroga cenzura (cenzor Vitezić, pozneje zaslužni krški biskup dr. Iv. Jos. Vitezić) črtala vse izraze, ki bi le oddaleč spominjali na nekdanjo republ. svobodo Dubrovnika, n. pr. izraz »patricij«. — Dr. Iv. Strohal: »Bratstva (bratovštine) u starom Trogiru.« Zanimiv prinos h kulturni zgodovini (srednjega veka), zlasti v Dalmaciji! Proti premoči plemstva (nobili) so se plebejci organizirali v cerkvenih bratovščinah, katerih »župani« (načelniki) in odborniki so bili nekakšni tribuni plebis, ljudski zastopniki. Plemstvo je bilo ljut boj proti juridičnim svoboščinam bratstev. — Dr. Iv. Kasumović nadaljuje svoje raziskavanje, kakó je študij grških in latinskih klasikov vplival na dubrovniške lirike: Cavčića (1486—1576), Nalješkovića († 1587), Pelegrinovića, Bobaljevića, Bunića, Mažibradića, Burešića (str. 177—227); dalje v 203. knjigi Rada vpliv na Dinka Ranjino (1536—1607) ter Dinka Zlatarića (1558 do 1610 ?) str. 157—245. — Vladoje Dukatec njuje v 203. knj. Rada književno-prosvetno delo slavonskega župnika-rodoljuba Adama Filipovića (1782 do 1871). Zase velik ascet in spoštovan od ljudi kakor

»svetac«, je budil slavonski narod iz dremeža na vse načine; skoro bi ga imenoval slavonskega Valentina Vodnika: kakor je Vodnik s svojo »Pratiko« budil Slovence, takó je Filipić od l. 1822. pa do svoje smrti izdajal »Slavonski kalendar« s poučno in zabavno vsebino, v prozi in verzih. (Str. 1—127.) — Tajnik Akademije dr. Av. G. Musić je priobčil učeno razpravo iz skladnje hrvatskega ali srbskega jezika, namreč o vprašalnih stavkih, o takozvanem razstavnem vprašanju. (Knj. 203.) — Iz razprave: »Dvije slavenske junačke pjesme« (Rad, knj. 203., str. 246—252) izvemo, da imajo najlepši epos v novejši jugoslovanski književnosti Bolgari, in sicer je to Кръвава песенъ (Krvava pesem), katero je zložil prerano umrlj bolgarski pesnik Penčo Slavejkov († 1913, junija meseca, ob jezeru Lago di Como). Dejanje epa se godi l. 1876. na Balkanu, v mestu Kamengradu (= Panadjurište), kjer ognjeviti vodja Benkovski vodi vstajo proti Turkom, ki jo pa ti brzo zadušé; zdi se, da narod nikdar ne zadobi zaželjene svobode; toda spomladi 1877 prekorajijo Rusi prelaz Šipko in osvobojenje se bliža. — Pisatelj razpravice (član-dopisnik Alfred Jensen, šved) skuša dognati, v koliko je vplival na Slavejkova Poljak Adam Mickiewicz s svojim epom »Pan Tadeusz«.

Dr. J. D.

Dr. B. Krnic: Ivan Pastor Zagrepčanin, politički agent kralja Ferdinanda I. (Rad. 201, str. 67—174). Ko je bil izvoljen Ferdinand I. za ogrskega in hrvatskega kralja, se je moral bojevati s pristaši svojega nasprotnika, protikralja Ivana Zapoljskega, in z zaščitnikom njegovim, turškim sultanom Selimom II. Med Ferdinandovimi zaupniki zavzema odlično mesto Ivan Pastor, čigar oče je bil prišel koncem 15. stoletja iz Florence v Zagreb; kakor oče, je bil tudi Ivan Pastor trgovec, zelo ugleden v Zagrebu. Ferdinandovi poveljniki so z njim občevali in Ferdinand mu je poverjal važne politične misije. Tako je šel Pastor spomladi 1529 v Dubrovnik, da bi poizvedoval o nameravanem vpadu Turkov na Ogrsko in o istočasnih namerah Benečanov, Turkom zaveznikov. Po porazu krščanske vojske pri Osjeku l. 1537. (pod poveljstvom Iv. Kacijanarja) je Pastor po naročilu Ferdinandovem poizvedoval o usodi cesarskih vojakov in častnikov, osobito grofa Lodrona, odpeljanih v turško ujetništvo.

Fr. K.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. XXXV.: Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae, vol. I. Zagreb 1914. Zbral in uredil Emil Laszowski. Akademija je začela leta 1912. izdajati akte za zgodovino hrvaških deželnih zborov od leta 1526. dalje. Pri nabiranju arhivalnega materiala za ta zbornik so našli mnogo važnih, do sedaj še neznanih aktov, ki pojasnjujejo politično zgodovino Hrvaške od one dobe dalje, ko so Hrvati izvolili Habsburžana Ferdinanda I. za svojega kralja. Zato je jugoslovanska akademija sklenila, da izdaja akte, ki obravnavajo saborske razprave, v posebnem zborniku (Acta comitialia), vse ostale pa objavlja v Monumenta Habsburgica. Prvi zvezek zadnjega zbornika obsega akte od 1526 do 1530. Laszowski je izdal 508 aktov, ki so shranjeni v arhivih na Dunaju, v Ljubljani in Zagrebu in ki povečini dosedaj še niso bili objavljeni. Skoro vsi akti so dobesedno natisnjeni, samo pri nekaterih manj važnih se je odločil pisatelj za regeste. Za hrvaško politično zgodovino, turške vojne in naselitev Uskokov v Žumberku so ti akti zelo važni.

Fr. Komatar.